

6. OJCOWIE KOŚCIOŁA O SWOIM OJCU (Warszawa UKSW, 21 X 1999)

W dniu 21 października 1999 r. w Uniwersytecie Kard. Stefana Wyszyńskiego w Warszawie odbyło się sympozjum patrystyczne na temat: *Ojcowie Kościoła o swoim Ojcu*. Jego organizatorami były Katedry Patrologii Wydziału Kościelnych Nauk Historycznych i Społecznych. Obrady rozpoczęto modlitwą w intencji chorego już wówczas śp. ks. prof. dr hab. Emila Stanuli. W imieniu nieobecnych kierowników Katedr gości powitał ks. dr Józef Naumowicz, który zaprezentował temat i przypomniał, iż został on podjęty w obchodzonym aktualnie Roku Boga Ojca.

Przedpołudniowej części obrad przewodniczył ks. prof. dr hab. B. Częsz (UAM). Pierwszym wykładem przewidzianym w programie był referat ks. dra L. Nieściora (WSD, Obra) pt. *Philanthropia Boga w świetle pism św. Nila z Ancyry*, w którym prelegent po krótkiej prezentacji żyjącego na przełomie IV i V wieku mnicha z Ancyry, przedstawił znaczenie używanego przez niego terminu „filantropia” w relacji do Boga: jest ona przymiotem Boga Ojca oraz oznacza Jego przychylność i życzliwość do człowieka. Drugi referat pt. *Marceli z Ancyry o Bogu Ojcu* wygłosił ks. dr J. Słomka (WSD, Łódź, który wyróżnił dwie kategorie ojcostwa Boga w nauce Marcelego: pierwsza charakteryzuje Jego relację do stworzenia (rodzaju ludzkiego), druga do Syna (drugiej Osoby Boskiej). Prelegent skupił się przede wszystkim na charakterystyce drugiej relacji, przypominając, iż może ona być zrozumiana jedynie w świetle teorii o Logosie, którą Marceli opierał głównie na egzegezie Pisma Św. (m.in. J 10, 30 i J 10, 38). Na tej podstawie nauczał, że Logos (na początku) był w Bogu jako Jego immanentny rozum (i jako taki był z Nim tożsamy), dlatego też wewnątrz Trójcy Św. nie ma przeciwstawienia „Ojciec-Syn”; tytuł „Syna Bożego” przysługuje jedynie Logosowi wcielonemu i analogicznie może być używany w odniesieniu do wszystkich ludzi. Kolejny prelegent – ks. dr S. Strękowski (UKSW) – przedstawił temat *Ojcostwo Boga a skończoność i niedoskonałość ludzka w homiliach do modlitwy „Ojciec Nasz” Grzegorza z Nyssy*. On również wyeksponował relację Boga-Ojca do człowieka (stworzenia). Za podstawę rozważań przyjął Homilię do Modlitwy Pańskiej Grzegorza z Nyssy. Zauważył, iż „ojcostwo” Boga w tych tekstach jest rozważane w kontekście grzechu i upadku człowieka, których źródłem – na płaszczyźnie ontycznej – jest złożoność bytowa (odwołanie się do założeń metafizyki platońskiej). Sytuację tę dobrze ilustruje przypowieść o synu marnotrawnym. Człowiek – podobnie jak syn z biblijnej przypowieści – ma szansę na ponowne zjednoczenie z Bogiem (apokatastaza), musi jedynie odnaleźć w sobie ukryty obraz Ojca. Pomóc mu w tym mogą: kontemplacja, miłość bliźniego i odpuszczenie win bliźniemu swemu (co pokazuje V homilia). Ostatnim referentem w pierwszej części sesji był ks. dr N. Widok (Uniw. Opolski), który omówił temat: *Imiona i tytuły Boga w „Mowach teologicznych” Grzegorza z Nazjanzu*. Na wstępie przypomniał znaczenie imion w starożytności; dla Babilończyków imię bóstwa było równoznaczne z jego istnieniem, w Egipcie wyrażało moc, w religii żydowskiej oznaczało również jego chwałę. Prelegent podkreślił, iż Grzegorz, mówiąc o Bogu, wykorzystywał istniejącą

już terminologię; posługiwał się tylko imionami sobie znanymi, które pochodziły z tradycji biblijnej i filozoficzno-teologicznej. W swoich pismach używał tytułów Boga (wyrażających Jego przymioty) – duch, ogień (trad. stoicka i biblijna), światłość (trad. platońska), miłość i sprawiedliwość (trad. biblijna), rozum (trad. platońska, stoicka, biblijna) – oraz imion Boga (wyrażających Jego potęgę) – „ten, który jest” (określające istotę, przez współczesnych egzegetów nie uznawane jako imię), Pan, Król, Ojciec. W podsumowaniu ks. Widok powiedział, że ostatnie Imię, wyrażające stosunek do Syna (i zarazem Syna do Ojca), zawiera też bogatą treść teologiczną. Po referatach nastąpiła dyskusja, w której uczestniczyli ks. prof. dr hab. B. Czesz, ks. dr hab. St. Longosz (KUL) i ks. prof. dr hab. H. Pietras (Ignatianum, Kraków). Dyskutanci raz jeszcze zwrócili uwagę na podwójne znaczenie imienia Ojciec, na które wskazują dwie relacje: (1) do stworzenia i (2) do Syna. Przypomnieli też, że do końca II wieku nie było spekulacji na temat drugiej relacji w kontekście teorii trynitarnych.

Sesji popołudniowej przewodniczył ks. dr hab. St. Longosz. Pierwszy referat w tej części obrad wygłosił ks. dr L. Misiarczyk (WSD, Płock), który przedstawił temat *Pojęcie Ojca u św. Justyna*. Na wstępie prelegent przypomniał związki Justyna z filozofią platońską (a ściślej z jej późniejszą odmianą – tzw. średnim platonizmem – prezentowaną przez Albina) oraz jej wpływ na justyniańską naukę o Bogu. Bóg (co wynika z metafizyczno-epistemologicznych założeń systemu) jest niezrodzony, transcendentny, nienazwany, niepoznawalny i niewysłowny. Prelegent podkreślił jednak, iż koncepcja stworzenia autora *Apologii* jest całkowicie biblijna. W jej kontekście można tedy mówić o Bogu Ojcu, wyodrębniając dwie relacje: (1) do świata (stworzeń) i (2) do Syna (rozróżnienie to jest jednak czysto formalne). Ks. dr J. Żelazny (PAT) z kolei przedstawił problem: *Ojcostwo w Listach Teodoreta z Cyru*. Na wstępie zwrócił uwagę na analogiczność pojęć „ojciec” i „ojcostwo” w *Listach*. Referując to zagadnienie prelegent stwierdził, iż wg Teodoreta każde ojcostwo pochodzi od Boga (partycypuje w Jego ojcostwie) i jako takie jest formą sprawowania władzy. Łączą się z nim również zadania wychowawcze; ten kto naucza staje się „ojcem” dla swojego ucznia, przekazując mu prawdy duchowe (ojcostwo duchowe). W tym sensie można mówić o ojcostwie biskupów nauczających w Kościele, którzy przekazują swoim wiernym „życie wiary”. Trzeci prelegent ks. dr P. Wygralak (UAM) mówił o *Dobroci Boga Ojca według Cezarego z Arles*. Dobroć Boga Ojca przejawia się według niego w: (1) dziele stworzenia (w akcie stworzenia Cezary dostrzega działanie całej Trójcy), (2) odkupieniu człowieka (posłanie Syna), (3) szansie powrotu człowieka do Boga. Powrót ten następuje przez: przyjęcie sakramentu chrztu, pobożne życie i dawanie jałmużny. Ostatni referat wygłosił ks. dr hab. A. Żurek (WSD, Tarnów) na temat: *Od Paterfamilias do Pater Noster – u źródła nauki o Ojcu tacińskich Ojców Kościoła*. Na wstępie zauważył, iż doświadczenie „ojca” i „ojcostwa” jest powszechne, ale ich treść zależy od kontekstu kulturowego. Wzorem w kształtowaniu pojęcia „ojciec” dla tacińskich pisarzy były: *paterfamilias* – z którego rolą wiązała się władza absolutna (mógł decydować o losie członków rodziny – oraz przysługujące mu prawo adopcji (możliwość ojcostwa na podstawie aktu woli). Pojęcia te wykorzystali pisarze zachodni do wyjaśnia-

nia ojcostwa Boga Ojca wobec ludzi. W myśl tej nauki Jezus Chrystus jest Synem Bożym „według natury”, człowiek zaś staje się dzieckiem poprzez adopcję; tę relację człowieka do Boga podkreślał zwłaszcza św. Augustyn. W dyskusji głos zabrał ks. prof. H. Pietras, którego wypowiedź miała równocześnie charakter podsumowujący całość obrad. Stwierdził on m.in., że o Bogu Ojcu można mówić w oparciu o to, jak objawił Go nam Jezus Chrystus (Justyn, Grzegorz z Nyssy, Grzegorz z Nazjanzu) oraz na podstawie doświadczenia (przedstawiciele szkoły antiocheńskiej, np. Teodoret z Cyru).

Anna Z. Zmorzanka

7. EGZEGEZA OJCÓW ŁACIŃSKICH OD POCZĄTKÓW DO GRZEGORZA WIELKIEGO (XXVIII Dni Augustiańskie Rzym, 6-8 V 1999)

W dniach 6-8 maja 1999 r. – pod patronatem włoskiego Prezydium Rady Ministrów – odbyło się w rzymskim Instytucie Patrystycznym «Augustinianum» międzynarodowe spotkanie naukowe na temat: *Egzegeza Ojców Łacińskich od początków do Grzegorza Wielkiego (L'esegesi dei Padri Latini dalle origini a Gregorio Magno)*. Symposium było XXVIII już z kolei Dniami Augustiańskimi, które zgromadziły wielu badaczy starożytności chrześcijańskiej z kościelnych i państwowych uniwersytetów oraz wyższych uczelni m.in. z Anglii, Austrii, Belgii, Francji, Holandii, Hiszpanii, Norwegii, Niemiec, Słowenii, Szwajcarii, Węgier, Włoch i USA.

Z polskich patrologów był obecny ks. prof. dr Waldemar Turek, jako przedstawiciel Papieskiego Uniwersytetu «Urbanianum» w Rzymie, ks. dr Leszek Misiarczyk – profesor patrologii Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku, oraz niżej podpisany, jako przedstawiciel Papieskiego Uniwersytetu św. Tomasza w Rzymie. Należy tu także wspomnieć częściowy udział polskich księży studiujących w Wiecznym Mieście.

Symposium otworzył rektor Instytutu Patrystycznego «Augustinianum» – o. prof. dr Angelo Di Berardino OSA. Następnie wysłuchano odczytu inauguracyjnego, który wygłosił prof. dr Manlio Simonetti z rzymskiego Uniwersytetu „La Sapienza” na temat: *L'esegesi patristica in Occidente: caratteri e sviluppo*. Podczas przedpołudniowego spotkania pierwszego dnia symposium wygłoszono jeszcze dla wszystkich uczestników dwa następujące, dłuższe odczyty: Yves-Marie Duval (Paryż), *Jérôme et les prophètes*; oraz Basil Studer (Rzym), *L'esegesi: attualizzazione della Parola di Dio*. Podczas obrad, odbywających się równolegle w dwóch względnie trzech sekcjach (A, B i C), wygłoszono około 60 referatów (25-30 min.) i komunikatów (15 min.). Nie będziemy poruszać szczegółowo omawianych zagadnień, gdyż wygłoszone odczyty ukażą się drukiem na wiosnę 2000 r. w serii wydawniczej Instytutu Patrystycznego – «Studia Ephemeridis „Augustinianum”». Chcąc jednak przybliżyć przedstawiane na symposium odczyty, podamy teraz jedynie ich tytuły.